

אוצרות הקהל

עיונים וביאורים בגדר מצות הקהל,
פרטיו, דיניו ותוכנו הרוחני

גדר מצות הקהל + מגלן שהמלך הוא הקורא בהקהל?
מדוע נקבע הקהל בחג הסוכות דוקא? + הקהלת כל התכונות למקדש

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

* * *

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת וילך, הגנו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'אוצרות הקהל', והוא אוצר בלום בעניני מצות הקהל מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

נוהג היה רבינו בסיום שנת השמיטה ובתחילת שנה שלאחרי, לעורר את אחינו בני ישראל על המצווה המיוחדת לתקופה זו, שנאמר בה "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בכוא כל ישראל לראות גוי הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך גוי", וביקש שינצלו את כל ימות השנה, שקרא לה בשם "שנת הקהל", ובפרט את ימי חודש תשרי ובמיוחד ימי חג הסוכות להתעוררות ליראת ה' ועבודתו, ומתוך כינוס קהל רב. ובמשך שנות "הקהל" ה' רבינו מרבה בביאורים על מצוה חשובה ויסודית זו, הן בהלכה והן באגדה, והן בעבודת האדם לקונו [רבים מביאוריו של רבינו על מצוה זו נקבצו ב'קובץ הקהל', נ.י. תשנ"ה].

אשר לכן, לקראת שבת פ' וילך, אשר בה נאמרה מצוה זו, ובעמדנו "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה", הגנו מוציאים לאור קונטרס מיוחד זה אשר מוקדש כולו לנושא זה, ובו ליקוט מכמה ביאורים שנאמרו ע"י רבינו בקשר למצוה זו.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן אמירתם, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת הניכוד הושמט ריבוי השקופ"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם, ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמירת הדברים.

ויה"ר שעוד בשנה זו נזכה ב"מועד חג הסוכות" לזכות לקיום מצוה זו, ויקהל כל עם ישראל "לראות פני ה'" בבית מקדשו ותפארתנו, ונזכה לשמוע "את התורה הזאת" מפיו של מלך המשיח, אמן כן יהי רצון.

בברכת התורה,
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

ג. מקרא אני דורש.....

מנלן שהמלך הוא הקורא בהקהל?

מהיכן ידעינן שהקהל הוא מצוה לדורות ולא ציווי שנצטווה יהושע לעשות אחרי פטירת משה? / "תקרא את התורה" - כל התורה או משנה תורה בלבד? / עיונים בדברי הכתוב על מצות הקהל וביאוריהם ברש"י על התורה

(ע"פ לקטי שיחות ח"ט עמ' 321 ואילך)

ג. מהותה של מצות הקהל.....

להמשיך את השמיטה לשש השנים?

מדוע נאמר ש"הקהל" הוא "בשנה שמינית" ולא בשנה ראשונה של שמיטה? / איזו שמיטה נוהגת באדם? / כיצד מחזירים ליהודי את ההכרה ש"הכל ברשות אדון הכל" / ומפני מה נקבע "הקהל" בחג הסוכות דווקא? מהות עניין הקהל בהמשך לעבודת השמיטה הרוחנית

(ע"פ לקטי שיחות חלק בר ע' 197 ואילך)

יח. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

חיוב הקהל - מאיזה גיל? (ע"פ אגרות מלך ח"א עמ' שפח)

שנת הקהל (ע"פ אגרות מלך ח"א עמ' תטז)

בין "בשעריך" ל"בקרוב מחנך" (ע"פ אגרות קודש ח"ד עמ' פג. שיחות קודש תשל"ה ח"א עמ' 50 ואילך)

דין בהקהל או דין בכבוד מלכות? (עיוני בארוכה לקריש ח"ט עמ' 386 ואילך)

יט. פנינים עיונים דרוש ואגדה.....

להקהיל את כל התבונות למקדש (ע"פ לקטי שיחות ח"ד עמ' 331 ואילך)

"בימה" ותוקף - רק "של עין" וב"עזרה" בלבד! (ע"פ לקטי שיחות ח"ט עמ' 327 ואילך)

נצחיות מצוות הקהל (ע"פ לקטי שיחות ח"ד עמ' 215 ואילך)

הקהל וכונה - היינו חך? (ע"פ לקטי שיחות ח"ד עמ' 127 ואילך)

הקשר בין "הקהל" ל"חצוצרות" (ע"פ לקטי שיחות ח"ד עמ' 122 ואילך)

ג. חידושי סוגיות.....

בגדר מצות הקהל

ידקדק באריכות לשונות הרמב"ם בהגדרת מצוה זו וטעמה, ויסיק דגדר מיוחד למצוה זו - שהכוונה שבה הוי חלק מגוף המצוה ממש

(לקטי שיחות ח"ד עמ' 211 ואילך)

ג. עיונים.....

בגדרי מצות הקהל וכתבית ס"ת

יבאר ע"פ דברי הראשונים דתוכן מצוות אלו כללי יותר מכל המצוות, ומשמעות הדבר לדיני מצוות אלו בהלכה

(ע"פ לקטי שיחות ח"ד עמ' 187 ואילך)

ב. תורת חיים.....

להקהיל הטף להתחנך בהינך של ת"ת ביראת שמים

מקרא אני הדש

עיונים בדברי הכתוב על מצות הקהל

מנלן שהמלך הוא הקורא בהקהל?

מהיכן ידעינן שהקהל הוא מצוה לדורות ולא ציווי שנצטווה יהושע לעשות אחרי פטירת משה? / "תקרא את
כל התורה" – כל התורה או משנה תורה בלבד? / עיונים בדברי הכתוב על מצות הקהל וביאוריהם ברש"י על
התורה

"ויכתוב משה את התורה הזאת, ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה', ואל
כל זקני ישראל. ויצו משה אותם לאמר, מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות.
בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר, תקרא את התורה הזאת נגד כל
ישראל באזניהם. הקהל את העם וגו'" (פרשת וילך לא, ט-יב).
ובפירוש רש"י:

"תקרא את התורה הזאת – המלך הי' קורא מתחילת 'אלה הדברים', כדאיתא במסכת
סוטה, על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה".

והנה, זה שפירש רש"י ש"תקרא את התורה הזאת" מכוון אל המלך (אף שלא נזכר בכתוב
שם "מלך" כלל), כבר פירשו מפרשים (ראה באר מים חיים. דבק טוב. משכיל לדוד. משמרת הקודש),
שלמד כן ממה שנאמר "תקרא" לשון יחיד [אף שהפתיחה היא בלשון רבים: "ויצו משה
אותם לאמר"] –

ומזה מוכח שמה מדבר כאן אל אחד המיוחד, ומסתבר שהוא יהושע הנזכר בכתוב
שלפני זה (לא, ז), ואליו מצווה משה שהוא שיקרא באזני העם בהיות שהוא שנתמנה ל"מלך"
על ישראל.

[ויש להוסיף, שפירוש זה ש"תקרא" מכוון להמלך למד הוא מעניינו, כי הכתוב ממשיך
ואומר "הקהל את העם" בלשון יחיד – והיינו שמדבר כאן לאדם יחיד שבכוחו להקהיל את
העם, ובפשטות הוא המלך שבראש העם ושולט עליהם].

אוצרות הקהל

ה

אמנם יש לדקדק באריכות לשון רש"י "המלך הי' קורא", בלשון של סיפור דברים – ולכאורה הי' צריך לפרש בקיצור: "תקרא. המלך", ותו לא!

ב. ונראה, שנתכוון רש"י להשמיענו שזו מצוה לדורות:

בפשוטו של מקרא כאן, הציווי ד"הקהל" הוא בהמשך לתוכן הכללי של הסדרה, שמשה מספר לישראל "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" (לא, ב) ומצווה להם אודות ההנהגה לאחר מותו, על ידי יהושע שהוא יכניס אותם לארץ ישראל וינחיל אותה;

ומעתה מסתבר, שגם מה שמסופר אודות כתיבת ספר התורה ונתינתה לכהנים והציווי להם אודות "מקץ שבע שנים וגו'" הוא ענין מיוחד שצריך להיעשות לאחר מיתת משה, והיינו, שלאחר מיתת משה והכניסה לארץ ישראל על ידי יהושע – "מקץ שבע שנים" לאחר מכן יש לקיים מעמד חד-פעמי של "הקהל", שבו יהושע יקרא בספר התורה בפני העם ויעורר את ישראל ביראת ה' ושמירת "כל דברי התורה הזאת".

וכדי לשלול פירוש זה, מדגיש רש"י "המלך הי' קורא" – והיינו, שיהושע לא נצטווה בקריאה זו כענין מיוחד במינו בקשר עם זה שהוא מכניס את עם ישראל לארץ, אלא זו מצוה קבועה שעל "המלך" בכל דור ודור, ויהושע נצטווה בזה בתור "מלך".

וההכרח לפרש כן את פשט הכתוב, הוא ממה שמתחיל ואומר "בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר" – שמזה מובן שהחיוב הוא כאשר עולים לרגל "במקום אשר יבחר" שהוא בית המקדש;

והרי כבר למדנו בתחילת פרשת ראה (ראה פרש"י שם יב, יא), שמשה אמר לישראל שצא יבואו מיד בעת הכניסה לארץ "אל המנוחה ואל הנחלה" בהשראת השכינה, אלא יהי' זמן ממושך עד לבנין בית המקדש.

[וכן כתב בפני דוד (להחיד"א) כאן: "דכתיב 'במקום אשר יבחר' ומשמע בבית המקדש". אלא ששם הקשה מזה על הפירוש ש"תקרא" מכוון ליהושע – שהרי "יהושע לא קרא בבית המקדש"!

אך אפשר ליישב שיהושע קרא במשכן שי"ה, שגם הוא בכלל "המקום אשר יבחר ה'" (ראה רא"ם ועוד לפרש"י ראה יב, ה), וגם שם היו עולים לרגל (ראה רמב"ן פ' ראה טז, ט. שם יב, ח. וראה הר המור"י לרמב"ם בתחילת הלכות בית הבחירה).

אלא שמכל מקום, בוודאי לא הי' זה "מקץ שבע שנים" לאחר הכניסה לארץ, שהרי ארבע עשרה שנה עמד המשכן בגלגל שהוא בוודאי אינו "המקום אשר יבחר" (ואז היו הבמות מותרות – זבחים קיב, ב), ורק לאחר מכן הגיעו לשילה. ועיין לקוטי שיחות חל"ד ע' 881 הערה 61].

ג. והנה, רש"י מפרש "המלך הי' קורא מתחילת א"ה הדברים", וצריך ביאור מקורו ב"פשוטו של מקרא" – הרי הציווי הוא בלשון כללית "תקרא את התורה הזאת", ומנין שהכוונה דוקא לספר דברים?

ובספר "דבק טוב" על רש"י כתב: "ומדאמר 'הזאת' משמע דוקא משנה תורה". אמנם

קשה, שהרי שני פסוקים קודם לפסוק דידן מסופר שמושה השלים את כתיבת ספר התורה, ושם נאמר בלשון זו ממש: "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים וגו'" – הרי שהכוונה בלשון "התורה הזאת" הוא לכל התורה כולה (וראה רמב"ן וטור הארוך שם)!

ויש ליישב על פי דברי המשכיל לדוד שם (וראה גם ספורנו. ולהעיר מלקוטי שיחות חכ"א ע' 143. וש"נ), שבאמת לא כתב משה עכשיו את כל התורה, כיון שכבר לפני כן כתב כל פרשה ופרשה מיד לאחר ששמעה מהקב"ה; ומה שנאמר כאן "ויכתוב משה את התורה הזאת" מתייחס רק לסיום התורה, ספר דברים, שאותו כתב משה עכשיו ובזה השלים התורה.

ולפי פירוש זה מובן שאדרכה, כיון שהציווי "תקרא את התורה הזאת" בא מיד לאחר "ויכתוב משה את התורה הזאת" – הרי כמו שבפסוק "ויכתוב משה" פירוש "התורה הזאת" הוא רק ספר דברים (כי הספרים הקודמים היו כתובים כבר לפני כן), כך בציווי שלאחריו יש לפרש "התורה הזאת" על ספר דברים דוקא, ומובן מקור דברי רש"י.

[ובאמת מצינו כעין זה גם בפירושי רש"י בספר יהושע, על הפסוק (א, ח) "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך" – שרש"י מפרש שהכוונה היא (לא לכל התורה כולה, אלא) ל"ספר משנה תורה"].

אבל לפי זה עדיין צ"ע בלשון רש"י, שלכאורה ה' צריך לומר "המלך ה' קורא בספר משנה תורה" (וכלשון רש"י בספר יהושע שם, ועוד) וכיוצא בזה, ואז ה' מתאים ללשון הכתוב "תקרא את התורה הזאת"; ומה טעם דייק ופירט "מתחילת 'אלה הדברים'".

ד. ונראה, שהכרחו של רש"י לפרש שהמלך לא קרא את התורה כולה, הוא בפשטות:

כיון שקריאה זו באה לחזק את יראת ה' אצל כלל ישראל, "האנשים והנשים והטף . . . ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", הרי לא מסתבר שהמלך יקרא את התורה כולה, דבר שיכביד על הנשים והטף וכו' בגלל אריכות הזמן, וגם לא ילמדו מזה כ"כ להיות "ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות";

ומעתה מובן דיוק לשון רש"י שהקריאה היתה "מתחילת 'אלה הדברים'", כי "אלה הדברים" הם דברי תוכחה (כמו שפירש רש"י בתחילת ספר דברים) אשר דיבר משה לבני ישראל סמוך למיתתו כדי לזרזם ולחזקם בקיום התורה והמצוות, ודוקא ענינים אלו הם הנדרשים ומתאימים בנידון דידן.

[אמנם כיון שישנם כמה פרשיות ופסוקים בתוך "אלה הדברים" שאינם נוגעים (באופן ישר) לכוונה מיוחדת זו של חיזוק יראת ה' –

לזה מוסיף רש"י ומדגיש "מתחילת אלה הדברים כדאיתא במסכת סוטה": הקריאה התחילה מ"אלה הדברים", אבל לאחר מכן לא קרא המלך את כל הספר, אלא דילג חלק מהפרשיות, כמפורט במסכת סוטה בדיוק].

ויהי רצון שזנכה השתא להיות בני חורין בארעא דישראל, ולקיים מצות "הקהל" במקום, אשר יבחר ה' – בבית המקדש השלישי, ונשמע את הקריאה בתורה מפי המלך, מלך המשיח, מהרה יגלה אכ"ר.

מְהוּמָה שֶׁל מִצְוַת הַקְהָל

תוכנה של מצות הקהל כהמשך לשנת השמיטה

להמשיך את השמיטה לשש השנים

מדוע נאמר ש"הקהל" הוא "בשנה שמינית" ולא בשנה ראשונה של שמיטה? / איזו שמיטה נוהגת באדם? / כיצד מחזירים ליהודי את ההכרה ש"הכל ברשות ארון הכל" / ומפני מה נקבע "הקהל" בחג הסוכות דווקא? מהות עניין הקהל כהמשך לעבודת השמיטה הרוחנית

מידי שבע שנים בחג הסוכות שלאחר שנת השמיטה, מצווה התורה (פרשת וילך לא, יב) "הקהל את העם האנשים והנשים והטף", ומטרת האסיפה וההתקהלות היא, כמבואר בכתוב "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוקים", לעורר את העם ליראת ה' ולעבודתו.

והנה בלשון הכתוב מצינו דבר תמוה, שמדגיש שזמנה של מצוות הקהל הוא "מקץ שבע שנים" (שם, י), היינו כהמשך וסיום לשנת השמיטה, וכמפורש בהמשך הכתוב "במועד שנת השמיטה" – "מוצאי שביעית" (רש"י עה"פ), ולכאורה, מה עניין הקהל אצל שמיטה שלפניו, והלא מטרת ההתאספות היא, כאמור, לחזק את ישראל בעבודתם ובריאתם למשך השנים הבאות, והי' צריך להיות להיפך, ששנה זו תיקרא בשם "שנה ראשונה של שמיטה", ולא "מקץ שבע שנים" הקודמות?

וגם בפירוש רש"י על הפסוק מצינו שמדגיש את שייכותה של שנת השמיטה ל"הקהל" שבסמוך אלי', שלאחר שמפרש שכוונת הכתוב היא ל"שנה ראשונה של שמיטה", ממשיך "שהיא השנה השמינית, ולמה קורא אותה שנת השמיטה, שעדיין שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית".

ומוכרחים לומר, שישנו קשר מיוחד בין שנת השמיטה ל"הקהל" שלאחר. עניינו של "הקהל" אינו רק לעורר את העם על ידי קריאת המלך בענייני יראת ה', אלא הוא המשך וחזוק לעבודת שנת השמיטה שלפניו: בשנת השביעית מתעוררים בני ישראל בענייני אמונה ויראת ה', ואזי בשנת הקהל מחזקם המלך ומעודדם להמשיך התעוררות זו גם על

שש שנים הבאות, עד לשמיטה הבאה.

יש לבאר פרטי עבודת השנה השביעית, וכיצד מצוות "הקהל" ממשיכה את ההתעוררות של השנה השביעית גם לשנים הבאות.

שמיטת האדם, הארץ והפירות

עבודת השמיטה נחלקת לשלושה נושאים כלליים:

שביתת האדם – בשנת השביעית מפסיק האדם מעבודת הארץ של "שש שנים", ומתמסר ל"שבת לה" (בהר כה, ג-ד). עבודה מיוחדת יש בשנה זו, "שגם עובדי אדמה, כאשר ישבתו בשנה ההיא, יתעוררו לדרוש את ה'" (ספורנו שם). בשנת השמיטה פנוי האדם ללימוד התורה, שמביאו ליראת ה' ולשמירת המצוות.

שביתת הארץ – "ושבתה הארץ שבת לה" (בהר, ב), היא השביתה שמצד האדמה עצמה, שאין עובדים בה והיא שוכתת מן העבודה הרגילה בכל שנה.

הפקר הפירות – הפירות שצומחים בשנה זו הם הפקר לכל ואין לבעלי השדה בעלות עליהם.

שלושה עניינים אלו הם שלושה חלקים בעבודת האדם של השנה השביעית, אשר יבוארו לקמן, ותוכן מצוות "הקהל" הוא להמשיך את העבודה והתעוררות הללו גם על השנים הבאות.

זריעת האדמה – "לשמש את קוני"

תכליתה של מצוות שמיטה היא להגיע להכרה והרגשה ש"אין דבר מיוחד ברשותו רק שהכל ברשות אדון הכל" (חינוך מצוה שכת. וראה מצוה פד), ועבודה זו נחלקת לשלושה חלקים המתאימים לשלושת פרטי המצווה האמורים למעלה:

שביתת האדם – מטרת בריאת היהודי היא כמפורש במשנה (סוף קידושין) "אני נבראתי לשמש את קוני", אין לאדם בעלות על עצמו, אלא הוא עבד ה', וכל מהותו והווייתו היא לעבוד את ה' בכל זמנו וכוחו. גם כאשר עוסק האדם ב"שש שנים תזרע שדך וגו'", ומעביר את רוב יומו בעמל הפרנסה, הרי עדיין עליו לכוון את כל מעשיו לשם שמים: שיוכל להתפרנס ולחיות ולעבוד את השי"ת. ונמצא, שגם עסק האדמה הוא חלק מעבודתו ית'.

אך מכיוון שהאדם שקוע וטרוד רוב זמנו בעבודת הארץ, קיים החשש שישכח על תכלית בריאתו, שכל מהותו היא לעבוד את הבורא ית"ש, ולזאת מעניקה התורה את שנת השמיטה, שבה יהודי חייב להתנתק מעבודת הארץ, ולהתמסר לחלוטין לעבודה רוחנית ולדבקות בהקב"ה.

ומשנה זו, נוטל האדם כח ועוז לשש שנים הבאות, אשר גם כשישוב לעסוק בעבודת

הארץ, ידע וירגיש שגם עבודת האדמה היא חלק מעבודת ה'. הוא יחוש כיצד כל מטרתו היא "לשמש את קוני", ויקיים את ציווי המשנה (אבות פ"ב מ"ב) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", שגם מעשי הפרנסה וצרכי הגוף ייעשו לשם שמים בלבד.

אין בכוח האדמה להצמיח תבואה אלא רק מברכת השי"ת

שביתת הארץ - הארץ ומלואה שייכת להקב"ה, וגם טבעה ורגילותה שהארץ מוציאה צמחה על ידי שחורשים וזורעים אותה, אין זה מכוח עצמה ח"ו, אלא מכוח שנותן השי"ת בקרקע.

וכך אמרו בירושלמי (הובא בתוד"ה אמנות - שבת לא, א, בפירוש מאמר "אמנות זה סדר זרעים") שיהודי "מאמין בחי העולמים וזורע", ונתבאר בזה (לקוטי שיחות ח"א ע' 216 ועוד) שיהודי הזורע שדהו אינו סומך על טבע האדמה שתוציא יכולה מכוחה וסגולתה, אלא "מאמין בחי העולמים וזורע", שמכיר ויודע שהצמיחה והתבואה מגיעה אך ורק מהשי"ת, "חי העולמים", ובוטח בו שיתן ברכתו.

ואף שעל פי חוקי הטבע צמיחת התבואה תלוי בחרישה וזריעה שלפני, הנה באה שנת השמיטה ומראה שאין האמת כן, שהרי בשנת השמיטה השי"ת מצווה את האדם להשבית שדהו ולא לזרעה כלל, ועל הטענה "מה נאכל בשנה השביעית", מבטיחה התורה (בהר כה, כא) "וצייתי את ברכתי לכם בשנה הששית, ועשת את התבואה לשלש השנים". מציאות זו, שזריעה של שנה אחת תצמיח תבואה המספקת לשלוש שנים, אינה לפי חוקי הטבע הרגילים, וגם אינה בגדרי הטבע כלל. ומזה ייווכח האדם שצמיחת התבואה והפירות היא "לא בכוחה וסגולתה" (חינוך מצוה פד) של הארץ, אלא "הוא הנותן לך כח לעשות חיל" (עקב ח, יח).

וכשרואה היהודי את ברכת השי"ת באופן זה בשנת השמיטה, הרי מתיישבת אצלו הכרה זו באופן עמוק, ובשש השנים הבאות זוכר הוא אשר אין התבואה צומחת כתוצאה מחרישתו וזריעתו, אלא רק מצד ברכת ה'.

מי הבעלים על נכסי האדם?

הפקר הפירות - גם לאחר שיהודי מכיר ומרגיש שכל מהותו ותפקידו הוא רק "לשמש את קוני", וכל פרנסתו ורכושו לא השיג בכוחו ועוצם ידו אלא מידו של השי"ת הוא זה, מכל מקום עדיין יכול הוא לחוש אשר נכסיו שברכו השי"ת והגיעו לרשותו שייכים המה לו, רק שהוא מה"ימ לנצלם לעבודתו ית'.

אך האמת היא אשר גם נכסיו של האדם הם בבעלותו של הקב"ה, ואינם שייכים לאדם כלל. הרי הם כפיקדון בידו שניתן לו על מנת שישתמש בנכסים עבור רצונו של הקב"ה, והרי הוא שלוחו של ה' ליקח את הרכושו ולהשתמש בו כפי רצונו ית'.

ואף עניין זה מודגש ומוחדר בהכרתו של היהודי בשנת השמיטה, על ידי הציווי של הפקר הפירות, שכל הפירות שצמחו בשדה שלו, הרי הם מופקדים לכל! שבכך מזכירים ליהודי אשר גם בשש השנים הקודמות שבהם מותר לו לקחת את הפירות לעצמו, אין זה מפני שפירות אלו הם בבעלותו, אלא גם אז היו הפירות שייכים להקב"ה, רק שבשנים אלו מינהו הקב"ה שיהי' שלוחו להשתמש בהם לצרכיו הפרטיים לשם שמים, ובשנה השביעית בוחר הקב"ה שלא לתת את הפירות לבעל השדה אלא לעשותם הפקר לכל.

"הכל ברשות אדון הכל"

שלושת העניינים המוחדרים אצל יהודי בשנת השביעית: אשר כל עניינו הוא "לשמש את קוני", שהקב"ה הוא "בעל הבית" על חוקי הטבע, ושכל נכסיו שייכים להקב"ה, צריכים הם להיות אצלו בהכרתו ובהרגשתו לא רק בשנת השמיטה, אלא גם בכל ששת השנים שלאחרי'. וזהו תוכן מצוות הקהל, שהמלך קורא פרשיות מסוימות בתורה, שתוכן הוא שלושת העניינים האמורים, ואותם צריך המלך להחדיר אצל העם לקראת שש השנים הקרובות.

וכפי שמצינו, שעיקר קריאת המלך לפני העם היתה ב"פרשת שמע, ומדלג ל'והי' אם שמוע" וגומר אותה, ומדלג ל"עשר תעשר" כו" (רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ג. וראה במקור הדברים הע' 58 בנוגע לתחילת הקריאה ב"אלה הדברים" ובדעת רבי בזה. עיי"ש), ובשלוש פרשיות אלו מדובר אודות שלושת העניינים שבעבודת שנת השמיטה:

שביתת האדם, והכרתו בכך שכל מהותו היא "לשמש את קוני", היא תוכן פרשת שמע אשר בה מדובר אודות עבודתו הרוחנית של יהודי: קבלת עול מלכות שמים, לימוד התורה וקיום המצוות כתפילין ומזוזה. והיינו, שבהמשך לכך שבשנת השמיטה הי' האדם משוחרר מעבודת הארץ ועסוק כולו בעניינים רוחניים לעובדו ית', הנה בזמן זה מעורר המלך שגם בשנים שעובדים בהם את הארץ יש להכיר בכך שכל משך סדר יומו של יהודי הוא אך ורק "לשמש את קוני", גם על ידי עסק הפרנסה.

שביתת הארץ, המדגישה את שליטתו של הקב"ה על חוקי הטבע, מתאימה לפרשת "והי' אם שמוע" שבה מבחירה התורה שכל ענייני הטבע כירידת מטר ונתינת האדמה את יכולה, אינם תלויים בחרישתו וזריעתו של האדם, אלא בכך ש"שמוע תשמעו אל מצותי" (עקב יא, יג). בפרשה זו מבואר שכאשר מציינים לציוויי הקב"ה, אזי מעניק הקב"ה את ברכתו ומבטיח (שם, יד) "ונתתי מטר ארצכם בעתו . . . ואספת דגןך וגו'", ונמצא, אשר צמיחת התבואה היא רק בברכתו של ה'.

וזה בא בהמשך לזה שרואים במוחש שליטה זו של הקב"ה על הטבע בשנה השביעית בקיום הבטחת "ועשת את התבואה לשלש השנים", וב"מוצאי שביעית" בעת קריאת פרשת "והי' אם שמוע", מעוררים את היהודי לשים אל ליבו כיצד גם בשנים שהתבואה צומחת כרגילותה הרי זה רק מברכתו ית'.

אוצרות הקהל

יא

הפקר הפירות, הממחיש לאדם איך שכל רכושו שייך להקב"ה, מקביל לפרשיות "עשר תעשר" (ראה יד, כב) ו"כי תכלה לעשר" (תבא כו, יב. וראה רמב"ם שם), אשר בהן מודגש באופן ברור כיצד כל הפירות שייכים להקב"ה, אלא שרוב הפירות משאיר הקב"ה ברשותו בכדי שיהי' שלוחו להשתמש בהם לשם שמים, וחלק מהפירות מחויב היהודי להוציא מרשותו למתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות, כי מלכתחילה אינם שלו אלא של הקב"ה.

עניין זה מגיע בהמשך לשנת השמיטה שבה כל הפירות היו באופן גלוי ברשות הקב"ה שמצווה להפקירם, והמלך שקורא בפרשת המעשרות לפני העם, מעוררם שיכירו בכך גם בשש השנים הבאות כאשר רוב הפירות יהיו לכאורה ברשותם.

וסיום הקריאה היא ב"פרשת המלך", להיות שתפקידו של מלך ישראל מבואר בסה"ק (דרך מצותיך מצוות מינוי מלך (קח, א ואילך), וראה שם באורך ביאור עניין המלך) שהוא לפעול אצל בני ישראל קבלת עול מלכות שמים ויראת ה', עד אשר יחוושו שהכל בטלים אליו ית' ו"אין עוד מלבדו" (ואתחנן ד, לה), ועל כן כאשר רוצים לעורר את העם על ענייני יראת ה' והאמונה שהכל ברשותו ואין בלתו, הנה זהו מתפקידו ועניינו של המלך.

מדוע "הקהל" הוא בחג הסוכות?

כאשר מסתיימת שנת השבע, וצריכים לעורר את העם להמשיך את ענייני העבודה הרוחנית דשביעית בשש השנים הבאות על ידי המעמד ד"הקהל", הרי הזמן המתאים ביותר לכך הוא בחג הסוכות דשנה השמינית ש"עדיין שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית".

כי הנה ברכת ה' "ועשת את התבואה לשלש השנים", שהתבואה שזורעים בששית צומחת לשלוש שנים, ניכרת עד לשנה התשיעית, וכפי שמבטיחה התורה (בהר כה, כב) "ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית", ואם כן בתקופה זו ד"מוצאי שביעית" עדיין ניכרת שליטתו של השי"ת על חוקי הטבע, שהרי עדיין אוכלים מן התבואה שלא גדלה בצמיחה טבעית, אלא ניכר בה בגלוי כח וברכת השי"ת.

ועוד זאת, אשר גם העניין ד"הפקר פירות" חל עדיין בתקופה זו, כי הקציר של מוצאי שביעית "עדיין שביעית נוהגת בה", והתבואה שקוצרים בחודש זה אינה לבעלים אלא הפקר.

ואם כן בחג הסוכות עדיין ניכר ונרגש אצל היהודי איך שהקב"ה הוא שולט על חוקי הטבע, וגם אשר הכל ברשותו, וזהו הזמן המתאים בו יעמוד המלך ויעורר את העם לעמוד באמונתם ועבודתם את השי"ת גם בשש השנים.

דין בהקהל או דין בכבוד מלכות?

תקרא את התורה הזאת

המלך ה' קורא מתחלת אלה הדברים כדאי' במס' סוטה על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה (לא. יא. רש"י)

בנוגע לדין קריאת משנה תורה ע"י המלך בהקהל ידועה החקירה (ראה ביאור הר"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"א מ"ע טז. ח"ג פרשה י. ועוד) אי הוי דין בהמלך, שאחת ממצוות המלך היא שעליו לקרוא בס"ת בהקהל, או דהוי זה דין במצות הקהל, שהפרשיות שנקראות אז צריכים להקרא ע"י המלך. וכן יש לחקור בנוגע ל"בימה של עץ", האם נעשתה משום כבודו של המלך, שמכיון שהוא הקורא, הנה לכבודו בונים "בימה של עץ", או שהוא מדיני מצוות הקהל, שכדי שישמעו ישראל את דברי התורה עשו "בימה של עץ".

ובפשטות חקירה זו תלוי מהיכן למדים הדין שהמלך קורא בתורה בהקהל, שאם למדים מפרשת המלך - משמע שהוא מדיני וחיובי המלך, אך אם למדים מהנאמר בפרשתנו ב'הקהל, משמע שהוא מדיני הקהל.

והנה, בפרש"י לש"ס (סוטה מא. א ד"ה שנאמר) כתב "ואותה קריי" על יד מלך היא כתניא בספרי בפרשת המלך 'את משנה התורה הזאת', אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה", ומשמע שמפרש שדין קריאה זו היא מחיובי המלך, דכן הוא משמעות פשטות לשון המשנה (דעלי קאי פירושו) "והוא יושב על"י חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת כו' לסגן כו' לכה"ג וכה"ג ונתנה למלך, קורא יושב", שכל פרטים אלו "כולה משום כבודו דמלך" (סוטה שם ע"ב) הם, ולכן מפרש רש"י שגם קריאת התורה ע"י המלך נלמד מ"פרשת המלך" ומדיני המלך הוא. וכן בנוגע ל"בימה של עץ" משמע מלשון המשנה שהוא מכבוד המלך, שהרי הלשון שם הוא "עושין לו בימה של עץ", שהבימה נעשית בשביל המלך, ומשום כבודו.

משא"כ בפירושו על התורה, כתב רש"י פרטים אלו בפירושו על "תקרא את התורה", ומשמע שפרטים אלו הם דינים במצוות הקהל, וזה שהמלך ה' קורא, ועל בימה של עץ דוקא, הוא כדי שכל ישראל ישמעו את דברי התורה הנאמרים בהקהל. ודו"ק.

שנת הקהל

הקהל את העם האנשים והנשים והטף (לא. יב)

מצינו בדברי חז"ל (מגילה יז. ב. סנהדרין צז. א, ועוד) שכל השנה שלאחרי שנת השמיטה נקראת בשם "מוצאי שביעית".

והנה, בקשר למצוות יובל מצינו (בהר כג, יג, ובכ"מ) שכל השנה כולה נקראת בשם "שנת היובל", דאע"פ שבכל השנה כולה יש דינים מיוחדים, מ"מ אין השנה נקראת ע"ש הדינים השייכים לכל השנה, אלא בשם יובל "על שם תקיעת שופר" (רש"י בהר כה, יג) שהתקיימה ביום הכיפורים (בהר שם, ט). ונמצא דלמרות שמצוות התקיעה היא פעולה שנתקיימה ביום אחד בשנה בלבד, מ"מ כל השנה כולה נקראת על שם מצוה זו.

וי"ל שעד"ז הוא בקשר למצוות הקהל, דלמרות שקיום מצות הקהל הוא בחג הסוכות בלבד, מ"מ כל השנה כולה נקראת "שנת הקהל", שהרי תכלית מצות הקהל אינה פעולת ה"הקהל" עצמה, אלא התוצאה בימים שלאחרי זה, "ליראה גו' כל הימים" (וילך לא, יג).

ועפ"ז יומתק לשון הכתוב בנוגע לקביעת זמן הקהל "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה" (וילך שם, י), ומפרש רש"י "בשנה ראשונה כו' שנה שמינית כו' קורא אותה שנת השמיטה כו'", שהטעם להדגשה "במועד שנת השמיטה" הוא להדגיש שתוכן מצות הקהל הוא ענין השייך להשנה כולה.

חיוב הקהל – מאיזה גיל?

הקהל את העם האנשים והנשים והטף
המפץ – למה באים, לתת שכר למביאייהם
(לא, יב. רש"י)

בזמן חיוב "הטף" לבוא ל"הקהל" כתב
המנחת חינוך "נראה דתיכף שיצאו מכלל נפל
או בנולד שכלו רוב חדשיו" (מצוה תריב).

ודבריו לכאורה צע"ג, שהרי מצוות הקהל
היא מ"ע מן התורה, וספיקא לחומרא, וא"כ גם
קודם שיצאו מכלל נפל וודאי צריכים להביאם.

ובאמת יש לומר שגם קודם שיצאו מכלל
נפל יש להביאם, אך אינו רק מטעם שספיקא
לחומרא:

בטעם הבאת הטף כתב רש"י (ומקורו מחגיגה
ג, א) שהוא "לתת שכר למביאייהם", וא"כ, תיכף
משנוולד ילד מחוייבים להביאו, שהרי אין הכוונה
בהבאתו שהוא ילמד וישמע, אלא כדי "לתת
שכר". ונמצא, שברגע שאפשרי הדבר להביא את
הטף "לתת שכר" ישנו למ"ע מן התורה להביא
גם "טף" כזה.

[וראה גם תויו"ט למגילה פ"א מ"ג: "וטף
לא באו אלא כדי ליתן שכר למביאייהן . . וא"כ
אפי' הוא קטן כמות שהוא יש שכר למביאייהן
ומביאין אותו"].

ומעתה יש לומר שחיוב הבאת הטף גם קודם
שיצאו מכלל נפל, אינו רק מטעם שספיקא
לחומרא, כנ"ל, אלא שמחוייבים להביאם
מתורת וודאי, שהרי חד טעמא הוא לכל הטף
- "לתת שכר למביאייהם", ובזה אין לחלק בין
הגיעו לחינוך או לא הגיעו, בין יצאו מתורת נפל

ללא יצאו וכיו"ב, אלא בכל מי ששייך להביאו,
ואפילו נולד לח' ולא גמרו שערינו וצפרניו (ראה
שו"ע הרב או"ח סש"ל ס"ח) מחוייבים להביאו "לתת
שכר למביאייהם", וק"ל.

בין "בשעריך" ל"בקרוב מחניך"

הקהל את העם ג' ועך אשר בשעריך
(לא, יב.)

בנוגע למצות הקהל כתב הרמב"ם "הקריאה
והברכות בלשון הקודש כו' ואע"פ שיש שם
לועזות וגרים שאינם מכירים - חייבים כו'
לשמוע" (הל' חגיגה פ"ג ה"ה).

ויש לומר שהמקור לזה שגם "גרים שאינם
מכירים" חייבים לשמוע את דברי התורה
הנאמרים בהקהל הוא מלשון הכתוב "וגרך אשר
בשעריך":

בשאר המקומות בכתוב נקראו הגרים "גרך
אשר בקרב מחניך" (ר"פ נצבים) או "הגר הגר
בתוכם" (בא יב, מט, ועוד), אך כאן נאמר "וגרך
אשר בשעריך".

והנה, "בקרוב מחניך" או "הגר בתוכם"
מורים על אלו שלא נתגיירו מקרוב כי אם נכנסו
כבר "בתוכם" ו"בקרוב מחניך", ומכירים לשון
ומנהגי ישראל. אך הגר "אשר בשעריך" מורה
על מי שרק עכשיו נכנס ל"שעריך" ונתגייר,
ועדיין לא הספיק להיכנס "לתוך" המחנה,
וללמוד המנהגים והשפה וכיו"ב.

ומלמדנו הכתוב, שגם גר כזה חייב להשתתף
במעמד הקהל - אף שאינו מבין. ומזה מקור
מפורש לדברי הרמב"ם דלעיל.

להקהיל את כל התכונות למקדש

כבוא כל ישראל לראות את פני ה' גו' הקהל את העם, האנשים והנשים והטף וגו' (לא, יא-יב)

ידוע המאמר (ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו, ועוד) על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (תרומה כה, ח) שיש להשכיח את השכינה "בתוך כל אחד ואחד מישראל" ולבנות מקדש לה' בלבבו פנימה. ועפ"ז יש לבאר גם התוכן הפנימי שבמצות הקהל:

במצות הקהל מודגש שיש להקהיל את "האנשים והנשים והטף", אשר לכל אחד מסוגים אלו ישנה תכונה מיוחדת. אנשים - להם תכונה של כוח להנהיג, ולהיות מורי דרך בהתנהגות כללית, גם מחוץ לבית. נשים - הן מנהלות את הבית, מחנכות את הטף וכו'. הטף - הם המתחנכים, המודרכים על ידי הוריהם ומדריכיהם.

כן גם ב"עולם קטן זה האדם" (תנחומא פקודי ג. ועוד) קיימים כל תכונות אלו. יש בכל אדם מצבים בהם הוא צריך להנהיג ולהשפיע מסביבו - אנשים. כן גם יש מצבים בהם כל אדם צריך להנהיג את ביתו הפרטי - נשים. ויחד עם כל זה צריך כל אדם להיות גם תלמיד ומחונך, כלשון חז"ל "איזהו חכם הלומד מכל אדם" (אבות פ"ד מ"א) - טף.

ותוכן מצות "הקהל" הוא שעל האדם "להקהיל" ולאסוף את כל תכונותיו השונות, "אנשים נשים וטף", ולהכניסן ב"בית המקדש" הפרטי שלו, בהתמסרות לדבר המלך, זה הקב"ה, עד שכל תכונותיו יהיו חדורות ב"ליראה את ה'".

נצחיות מצוות הקהל

בנוגע למצוות הקהל מצינו שתוכן המצוה "לחזק דת האמת" (רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"א) וכוונת הלב והאימה שבמעמד הקהל הם מעצם המצוה (ראה בארוכה במקור הדברים מה שנתבאר בזה,

"בימה" ותוקף - רק "של עץ" וב"עזרה" בלבד!

תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם המלך הי קורא בו על כימה של עץ שהיו עושין בעזרה (לא, יא. רש"י)

יש לבאר דברי רש"י אלו בעבודת האדם לקונו:

תוכן מצוות הקהל בעבודת האדם הוא שיקבץ ו"יקהיל" האדם כל כוחות נפשו, עם כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, לתוך בית המקדש הפנימי שבלבו פנימה, שיהיו כולם קודש. והמכוון הוא "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם" (לא, יב), לבוא ליראת ה'.

ובזה אמרו תנאי, שאם רוצה האדם לבוא ליראת ה' אמיתית צריכה ליראה להיות מיוסדת על "המלך הי קורא" שהוא ביטול האדם וקבלת עול "מלכות שמים". כי בלי ביטול זה יכול להיות שבעבודתו תהי' מעורבת הרגשת חשיבות עצמו, ולכן, כדי לבוא ליראה אמיתית הרי זה רק אם יבטל עצמו כליל ל"מלכות שמים".

אך, כאשר האדם מבטל את עצמו כליל עלול זה לפעול עליו שיהי' כאסקופה הנדרסת, ולא יוכל לעשות עבודתו כראוי. וזהו שבעבודה זו צריך להיות "בימה", והיינו, שעבודתו צריכה להעשות מתוך תוקף והתנשאות - "יתגבר כארי" (טושו"ע בתחלתו).

אלא שב"בימה" ותוקף זה צריכים להיות שני תנאים:

א. "של עץ" - "בימה" זו נעשתה באופן עראי מ"עץ", לרמז שיש להשתמש ברגש זה של תוקף רק באופן עראי, ולעת הצורך בלבד. ב. "בעזרה" - יש להשתמש ב"בימה" זו בעניני קדושה בלבד, אך כאשר אינו במצב של "קדושה", הנה אם ינהג בתוקף עלול לבוא מזה רגש של התנשאות - היפך הקדושה.

הובא לקמן בארוכה במדור "חידושי סוגיות").

הוא" (סוטה פ"ז, ח).

ונמצינו למדים דבר נפלא בענין הנצחיות דמצות הקהל:

ולכאורה צריך ביאור: הרי עיקר ענין הכהנים הוא לעמוד לשרת בבית המקדש, וא"כ מהי שייכותם המיוחדת למצות הקהל, עד כדי כך, ש"כל כהן שאין בידו חצוצרות דומה שאין זה כהן הוא"?

ויש לומר הביאור בזה:

ידוע הביאור בזה שהתורה היא נצחית בכל זמן ובכל מקום, דאף שכו"כ ממצות התורה הן תלויות בזמן ובמקום, בכהנים ובלוים ובשאר תנאים, מ"מ תוכן המצוות ברוחניות בנפש האדם קיים בכל זמן ובכל מקום.

תוכן ענין הכהונה מבואר בכתוב שהם אלו ש"שימו קטורה באפך וכליל על מזבחך" (ברכה ג, י), והיינו, עבודת הקטורת ועבודת הקרבנות.

אמנם ברוב המצוות התוכן הרוחני והכוונה שבמצווה הוא רק פרט או תנאי בלבד, ונמצא, שנצחיות המצווה אינו בנוגע לגוף ועצם המצווה, ולא ניתן לקיימו בכל מקום וכל זמן, ורק בפרט מסויים הוי המצווה נצחית.

והנה, תוכן הרוחני של שתי עבודות אלו, הוא העלאת דברים תחתונים וגשמיים לקדושה להיות ריח ניחוח לה'. שהרי, התוכן הרוחני שבקרבנות הוא ש"בקרבות ה' כל החי עולה לה' על ידי בהמה אחת, וכל הצומח על ידי עשרון סולת אחד בלול בשמן" (תניא פל"ד), היינו לפעול שגם הצומח והחי, שהם בדרגא נמוכה יותר מאדם המדבר, גם הם יתעלו לקדושה. וביותר מודגש זה בעבודת הקטורת שהיתה מסממנים שאינם ראויים למאכל אדם, עד שבין הסממנים היתה גם החלבנה שריחה רע (כריתות ו, ב), שבוה מרומז שתוכן הקטורת הוא להעלות גם הדברים שהם במדרגה נמוכה ביותר, וגם אותם להקטיר ולהעלות לקדושה נעלית.

משא"כ במצות הקהל, שבה תוכן המצווה "לחזק דת האמת" הוא מעצם המצווה כנ"ל, הנה מכיון שתוכן וכוונה זו (חיזוק דת האמת) נצחי הוא, נמצא שהנצחיות במצות הקהל היא במדה מרובה יותר מבשאר המצוות.

ונמצא, שעיקר עבודת הכהנים הוא להעלות גם דברים גשמיים, נמוכים ותחתונים, לקדושה נעלית ביותר.

והנה, ידוע פי' האריז"ל במ"ש "הימים האלה נזכרים ונעשים" (אסתר ט, כח), דכאשר מגיעים בתקופת השנה לזמן המאורעות שאירעו בפעם הראשונה, הרי כאשר מאורעות אלו חוזרים ונזכרים כדבעי, הרי עיי"ז "נעשים" ונמשכים אותם הענינים דפעם הראשונה (רמ"ז בספר תקון שובבים, הובא ונת' בספר לב דוד להחיד"א פכ"ט).

ועל פי זה מובן מה שדווקא הכהנים היו אלה שעליהם הי' מוטל להקהיל את העם כולו לבית המקדש, כי תוכן מצות הקהל הוא שעל כל ישראל כולם להיקהל ולבוא למקדש "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה'", היינו, שמצווה זו באה לפעול בכל אחד מישראל, גם על מי שהוא בדרגא נמוכה, שיתעלה בעבודתו ויתקרב יותר להש"ת, ותפקיד זה - להעלות ולקרב לה' גם אלו שהם בדרגא נמוכה - הוא הוא תוכן עבודת הכהנים.

ועפ"ז יש לומר, אשר עיי"ז שכאז"א ישתדל לעשות ולקיים את הענין דהקהל בנפשו פנימה, ועאכו"כ אם ישתדל לקיימו גם בד' אמות שלו, בשכונתו ובעירו וכיו"ב - להקהיל אנשים נשים וטף במשך ימי חג הסוכות בכוונה "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה"א ושמררו לעשות את כל דברי התורה הזאת", הרי זה יפעול גם בכללות בניי "חיזוק דת האמת".

הקהל וכהונה – היינו הך?

ולכן, זוהי הבחינה אם "כהן הוא", דאם אין הכהן יוצא להקהיל את העם - "דומה זה שאין

בנוגע למצות הקהל איתא בתוספתא "אותו היום כהנים עומדים בגדרים ופרצות, וחצוצרות של זהב בידיהם, תוקעין ומריעין ותוקעין [להקהיל את העם אל בית המקדש]. כל כהן שאין בידו חצוצרות אומרין דומה זה שאין כהן

וכמשל ש"האב שאוהב את הבן, והבן אוהב את האב, שהם גוף אחד, שיש להם געגועים זה על זה, וכל אחד בעצמו אינו בשלימות ואינו רק חצי צורה, ושניהם ביחד היא צורה שלימה".

ונמצא ש"חצוצרות" רומזות לעבודת החיבור והדביקות של ישראל עם הקב"ה, שיתחברו ה"חצי צורות" ויתאחדו לצורה שלימה.

ועל פי זה תובן משמעות התקיעה בחצוצרות להקהיל את העם:

"הקהל" עניינו שיבואו ישראל לבית המקדש לשמוע תורה מפי המלך "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה'". וכל אחד מישראל מחוייב לבוא, גם מי שהוא בדרגא נמוכה, כדי להתעלות בעבודתו וקירובו לה'.

ותפקיד הכהנים הוא לעורר ולהקהיל גם אלו הנמצאים "בגדרים ופרצות", והיינו שהם "רחוקים" מבית המקדש ומדברי קדושה, שגם הם יבואו להתקהל ולהתקרב להקב"ה.

ולכן נפעלת הקהלה זו על ידי החצוצרות, כי החצוצרות מורות על עבודה זו, לחבר ולהקהיל כל אחד מישראל, שיתדבק עם הקב"ה, כדי שביחד יהיו צורה אחת שלימה.

כהן הוא", כי בזה מוכח שלא הפנים תוכן ענין הכהונה, שהוא להעלות ולקדש גם הדברים התחתונים והנמוכים. ודווקא הכהן המקהיל את העם - הרי זה מוכיח שגם עבודתו בכל שאר שנות השמיטה היתה כדבעי, וכראוי לכהן אמיתי.

הקשר בין "הקהל" ל"חצוצרות"

בנוגע למצוות הקהל איתא בתוספתא "אותו היום כהנים עומדים בגדרים ופרצות, וחצוצרות של זהב בידיהם, תוקעין ומריעין ותוקעין [להקהיל את העם אל בית המקדש]. כל כהן שאין בידו חצוצרות אומרין דומה זה שאין כהן הוא" (סוטה פ"ז, ח).

ויש לבאר הקשר בין הקהלת העם לחצוצרות דווקא, בעבודת האדם לקונו:

כ"ק מורנו המגיד ממעזריטש נ"ע מפרש (אור תורה מה, ד ואילך) את הפסוק "ועשית שתי חצוצרות", ש"שתי חצוצרות" הוא נוטריקון "שתי חצי צורות", והיינו שני חצאים של דבר אחד. ד"חצוצרות" אלו רומזות על הקב"ה ישראל שהם מאוחדים כדבר אחד ממש.

בגדר מצות הקהל

ידקדק באריכות לשונות הרמב"ם בהגדרת מצוה זו ומעמדה,
ויסיק דגדר מיוחד למצוה זו – שהכוונה שבה היא חלק מגוף המצוה ממש

(פרשתנו – וילך לא, י ואילך) מקץ שבע שנים
במועד שנת השמטה בחג הסכות . . הקהל
את העם . . בשעריך וגו'".

א

יקדים לדקדק בל' הרמב"ם בבואו להגדיר
המצוה

והנה, לכאורה יל"ע במה שהאריך
הרמב"ם כאן להסביר שקורין "פרשיות
שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות
ידיהם בדת האמת" – שהרי דרך הרמב"ם
להקדים (בתחלת ההלכות הדנות באיזו
מצוה) רק תוכן המצוה בתכלית הקיצור
[ראה לדוגמא רמב"ם ריש הל' ק"ש. ריש הל' תפלה.
ובכ"מ²], ואח"כ בהמשך הפרק (פרקים)
לבאר פרטי'. ואמאי שינה כאן מדרכו
ופירש תוכנן של פרשיות התורה ומטרת
קריאתן במעמד הקהל, ולא כתב בקיצור
"ולקרות באזניהם פרשיות מן התורה"
[ויעוי' לשונו המקוצרת בספר המצות
מ"ע טז "ולקרוא קצת פרשיות ממשנה
תורה באזניהם". ובמנין המצות בריש ספר
היד: להקהיל את העם לשמוע התורה כו'.

כתב הרמב"ם רפ"ג מהל' חגיגה:
"מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים
ונשים וטף וכו' ולקרות באזניהם מן
התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות
ומחזקות ידיהם בדת האמת! שנאמר

1. יל"ע במקור הראשון בהלכה של הלשון "דת
האמת" שכותב הרמב"ם הלכה זו (ולקמן בה"ו)
ובעוד כמה מקומות (הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ד; הל'
מתנות עניים פ"י ה"א; הל' מלכים ספ"ד, שם פ"ב
ה"א).
דהמקור לעצם תיבת "דת" הוא בחז"ל – ראה
סוכה (בסופה) "המירה דתה", פסחים (צו, א) "כו
(פסח) המרת דת פוסלת", פדר"א רמ"א "דת
אבותינו", [ומה שנמצא בקרא (אסתר ג, ח) הלשון
"דתיים שונות", הרי שמעצם זה שעל בני"ש יש
להם רק "דת" אחת נאמר הלשון "דתות" לשון
רבים – מוכח דבלשון תורה פירוש "דת" הוא
"מנהג" (ראה תרגום לאסתר שם)].
אבל ל' זו "דת האמת" לכאורה אינו נמצא
במקורות לפני שלפני הרמב"ם. ובכזורי (מ"ד, ג.
מ"ה, כ, כג) – תרגום ר' יהודה אבן תיבון (שכנו
ר' שמואל תרגם המו"נ כו' בזמן הרמב"ם) – נמצא
"דת האמתית".

התורה הזאת", ובכ"ז רק זה מפרש מיד בתחילת ההלכה⁷].

ב

יסיק יסוד, דלשי' הרמב"ם הא דהמצוה היא "לחזק דת האמת" הוא לא טעם או תוצאה מן המצוה אלא גופה של מצוה

והנראה בזה, הדנה להלן בה"ו (קרב לסיים ההלכות דמצוה זו) כתב הרמב"ם: "וגרים" שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה⁸ כיום שניתנה בו בסני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה. ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה

וראה סמ"ג מ"ע רל "בקרוא המלך את התורה". ובפרט שגם לאחר תיאור זה ("פרשיות שהן מזרזות אותן במצות כו") אין מבורר וידוע לאילו פרשיות הכוונה, והוצרך לפרש לקמן (ה"ג) אילו פרשיות קורין, וא"כ למה הוצרך להוסיף תיבות אלו כאן, וה"ז כפ"ל³.

ו]בפרט ששאר פרטים עיקריים

של המצוה (זמנה ומקומה של קריאה זו, ומי הוא הקורא) לא הזכיר הרמב"ם כלל בהלכה זו (ה"א), אלא כתבם להלן בהלכה ג' - "אימתי היו קורין במוצאי יו"ט הראשון של חג הסוכות כו" והמלך הוא שיקרא באזניהם ובעזרת הנשים היו קורין כו" (ושם מפרט גם "מהיכן הוא קורא" - פרטי הפרשיות מן התורה שהוא קורא), אף שפרטים אלה מפורשים בכתוב שהביא ("בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות את פני ה"א, במקום אשר יבחר תקרא⁵ גו") - ואילו תוכן הפרשיות לא נתפרש בכתוב ולא נאמר אלא "תקרא את

7. ודוחק לומר שהרמב"ם הוצרך לכתובו תיכף בה"א, כיון שפשטות לשון הכתוב "תקרא את התורה הזאת" משמעו כל התורה [שלא כן צריכים לימוד מיוחד (ספרי שופטים יז, יח. הובא בפרש"י למשנה סוטה שם (מא, א)) שקורין רק "משנה תורה בלבד". וראה בארוכה ביאור הרי"פ פערלא לשהמ"צ רס"ג ח"ג פרשה יו"ד, שלדעת הת"ק בספרי שם (יעוד) - היו קורין כל התורה בהקהל, ע"ש בארוכה] - כי לזה היה מספיק לכתוב "ולקרות באזניהם פרשיות מן התורה" לשון זו כבר מורה שאין חיוב לקרוא את כל התורה, ולא הוצרך להוסיף כל האריכות "פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת".

8. ראה לקו"ש חל"ד ע' 189 הערה 22 מה שהעירו שבדפוס רומי רמ וקושטא רסט נראה שאין כאן התחלת ההלכה, ושני אופנים בזה: א) התיבות "וגרים שאינן מכירין" באות בהמשך להתיבות שבסוף ההלכה שלפניו "אע"פ שיש שם לועזות" והתחלת ההלכה היא "חייבין להכין לבם כו", ב) התיבות "אע"פ שיש שם לועזות וגרים שאינן מכירין" הן התחלת הענין.

אבל לכאורה בכל אופן אף ש"ל דחייבין קאי על כאו"א, עיקר ההדגשה היא על אלה שאינם מכירים. וראה לקמן הערה 14.

9. באימה . . ברעדה - לכאורה הוא ע"פ ברכות כב, א. אבל שם הוא ברעדה בכמה שינויים. - וראה לקו"ש חל"ד שם הערה 23.

3. ובפרט שבהראי' מהכתוב לא הביא התיבות "תקרא את התורה הזאת" ורק רמזו ב"וגו" (וראה לקמן בפנים). ולהעיר שבהכותרת להל' חגיגה לא הזכיר כלל ע"ד קריאת ושמיעת הפרשיות, אף שהזכירן במנין המצות ובשהמ"צ, כנ"ל בפנים.

4. להעיר שברמב"ם כאן ה"א לא הזכיר חג הסוכות, אף שכתב שאר הפרטים שבהכתוב (אבל קרוב לומר שסמך על מה שהעתיק תיבות "בחג הסוכות" בהכתוב שהביא). ובשהמ"צ שם כ' זמנה "להקהיל את העם ביום השני של סוכות (במוצאי שמיטה)". וכ"כ בהכותרת להל' חגיגה "בחג הסוכות". אבל השמיטו במנין המצות שם. ויל"ע בשינויי הלשונות הנ"ל. ואכ"מ.

5. ראה חזקוני עה"פ ותו"ט סוטה פ"ז מ"ח - שמ"תקרא" ילפינן שהמלך קורא. וראה בפרטיות בנוגע לכמה ילפותות מהכתובים ובמצות הקהל בכלל - לקו"ש חל"ד ע' 187 ואילך ובהערות שם. אנציקלופדי' תלמודית ערך הקהל. וש"נ.

6. וגם זה לא העתיק הרמב"ם מהכתוב, כנ"ל הערה 3.

עם ישראל, רק דמטרתה של המצוה היא שע"י שיתקבצו יחד ישבחו את ישראל על האומות וזה יגרום שעם החשק ילמדו לדעת את השם. . ויראו את השם". אך נראה דלדעת הרמב"ם אי"ז כן, אלא גוף החפצא של המצוה עצמה היא חיזוק הדת, והיא גופא המצוה עצמה.

[ובזה יומתק המשך הכתוב דפרשתנו "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה"א ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" - היינו שהציווי על מעשה ד"הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך גו"ו והטעם ד"למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה"א ושמרו לעשות גו"ו לא נחלקו לשני פסוקים (כמו במצות סוכה, דכתיב בה (אמור כב, מב-מג) "בסוכות תשבו גו"ו ובפסוק בפ"ע לאח"ז "למען ידעו דורותיכם גו"ו), אלא כללם יחד בפסוק אחד¹¹ - משום שאין כאן ב' ענינים¹² (מעשה המצוה ומטרת המצוה), כ"א הכל דבר אחד, שהחדרת יראת ה' בכלל ישראל היא ג"כ עצם מצותה של

ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל".

ולכאורה גם כאן צריך להבין במה שהאריך בטעם מצוה זו "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל" - והרי הסברת טעם המצוה באופן ובאורך כזה הוא דבר בלתי רגיל בספרו¹⁰, ספר "הלכות הלכות" [משא"כ בספרו מורה הנבוכים].

ולאחי נראה לומר, דלשיטת הרמב"ם ענינה זה של המצוה, שהוא "לחזק דת האמת" הוא תוכן המצוה וה"חפצא" שלה. דהנה בספר החינוך (מצוה תריב) כ' "משרשי המצוה, לפי שכל עיקרן של עם ישראל היא התורה, ובה יפרדו מכל אומה ולשון להיות זוכין לחיי עד תענוג נצחי שאין למעלה הימנו בנבראים, על כן בהיות כל עיקרן בה ראוי שיקהלו הכל יחד בזמן אחד מן הזמנים לשמוע דבריה ולהיות הקול יוצא בתוך כל העם אנשים ונשים וטף לאמר מה הקיבוץ הרב הזה שנתקבצנו יחד כולנו, ותהיה התשובה לשמוע דברי התורה שהיא כל עיקרנו והודנו ותפארתנו, ויבואו מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה ויכניסו הכל בלבם חשקה, ועם החשק בה ילמדו לדעת את השם ויזכו לטובה וישמח ה' במעשיו, וכענין שכתוב בפירוש בזאת המצוה ולמען ילמדו ויראו את ה"א. כלומר: לפי דעת החינוך ה"חפצא" של המצוה היא **עצם ההתקבצות של**

11. בענין זה מצינו כמה חילוקים, הן ב"למען" הנאמר בשייכות לפעולת המצוה, ולדוגמא בתפלין (בא יג, ט) נאמר בפסוק אחד, ובציצית (שלח טו, מ) בפסוק בפ"ע, והן ב"למען" שנאמר בשכר מצוה, לדוגמא בכבוד אב ואם (ואתחנן ה, טז) נאמר בפסוק אחד, ובשילוח הקן (תצא כב, ז) ובמזוזה (עקב יא, כא) בפסוק בפ"ע. ואולי תלוי אם כל הדיבור דהמצוה נאמר בפסוק אחד או בכמה פסוקים. ויל"ע אם בכלל נפק"מ להלכה באם נאמר בפסוק אחד (שזה פסקי משה ואנן לא פסקינן (מגילה כב, א)). ואכ"מ דכ"ז.

12. אף שלדעת הב"ח (טאו"ח ס"ח וסתרכ"ה) אף במצות סוכה הידיעה היא חלק מהמצוה (וראה שם שנלמד מתיבת "למען" שמורה כי עיקר המצוה וקיומה תלוי בכונתה). - ולהעיר דכפה"נ ליתא למי דפליג עליו בהדיא. אבל במצות הקהל יש ענין נוסף, כדלקמן סעיף ה.

10. לבד באיזה סיומי "הלכה" וסיומי "ספר", שמוסיף טעמן של מצות ותוכנן בתיקון הידעות כו' (ראה רמב"ם סוף הל' תמורה).

מצות הקהל].

מנא ליה דין שאנו מחייבים את כל אחד ואחד מהנקהלים "להכין לבם". לשמוע בכוונה כו"ל¹⁵, דאם נאמר שחזיון דת האמת הוא ענין הבא רק בתוצאה ממצוה זו, באמת אינו מובן מנא לן שיש מקום לחייב כל אחד לכוון כך (ובפרט, שבפשטות המצוה היא על המקהיל – המלך, ב"ד או הזקנים, וכהדיעות השונות בזה (ראה אנציקלופדי תלמודית ערך הקהל. לקו"ש חל"ד ע' 189 הערה 20 ובהסמך שם. ועוד)). וזהו שהוסיף הרמב"ם דמכיון ש"קבעה" הכתוב... לחזק דת האמת", כלומר שזהו עצם המצוה – פשיטא, שהחיוב ד"כוונה" מוטל על כאו"א, דכשם שגדר מצות הקהל כולל קריאת פרשיות מן התורה "שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת" כ"א¹⁶, שמעמדו ושמיעתו בשעת מעשה תהי' באופן ד"להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה כו".

[ועפ"ז יומתק מה שהרמב"ם חשיב מצות הקהל למצוה אחת ולא ב' מצות (כדעת הבה"ג (מ"ע קסב ופרשיות סה) והיראים (סרפ"ט, רצ (ובהשלם – רסו, תלג)) – מצוה על המלך שיקרא, ומצוה שבקורא המלך את התורה שיבואו כולם לשמוע (וראה מש"כ בביאור הרי"פ פערלא שם ובח"א עשה טז), כי

ולכ"ן נקט הרמב"ם כל דבר זה "ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת" בהתחלת הגדרת המצוה, כי שאני ענין זה במצות הקהל משאר הדינים שבה – זמנה הקבוע (במוצאי יו"ט הראשון של חג הסוכות), מקומה המדוייק, ומי הוא הקורא – כי דינים אלה הנם פרטים באופן קיומה של המצוה¹³, משא"כ ענין זירוזם במצות וחזיון ידיהם בדת האמת – הוא מגוף ועצם המצוה.

ועפ"ז יובן גם מ"ש הרמב"ם בה"ו "שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת" בתור ביאור להתחלת ההלכה "וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגיל"ה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה¹⁴ כו' יכוין לבו כו", אף שאין דרכו בחיבורו הגדול להאריך בטעמים וכפי שהקשינו לעיל.

דמעתה י"ל דעיקר הטעם שהוצרך הרמב"ם להביא טעם לדין זה הוא לבאר

13. וראה לקו"ש חל"ד ע' 189 הערה 20.

14. זה שכתב הרמב"ם בחכמים גדולים "חייבים לשמוע בכוונה גדולה יתירה" ולא כמ"ש לפנ"ז "באימה ויראה וגילה ברעדה", יש לומר, כי בתחלת ההלכה מדבר באלה שאינם מכירים ומבינים את הפרשיות הנקראות, ולכן צריכים להקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה כו' (שהעיקר הוא רגש היראה מעצם השמיעה ולא מתוכן הדברים הנשמעים, ואין שייך כוונה כשלא מבינים תוכן הדברים*), ואילו בחכמים גדולים האימה ויראה הם תוצאה משמיעת (תוכן) הפרשיות "בכוונה גדולה יתירה".

* ועד"ז ב"מי שאינו יכול לשמוע" (וראה לחם משנה שם הפירוש בזה). וראה לקמן הערה 17.

15. ולהעיר ממש"כ בס' שני המאורות (למהרי"א הלוי עפשטיין מהאמיל תלמיד רבינו הזקן) ח"ב ס"ב בנוגע למצות אהבת ה', וז"ל: "שמעתי פא"פ מאדמו"ר נ"ע... שמצות ואהבת היא לתקוע מחשבתו ודעתו... בדברים המעוררים את האהבה ומה שיבא מזה אין זה מעיקר המצוה". ועד"ז ה"י אפ"ל בנדר"ד, שהמצוה היא על המקהיל להקהיל את העם כו' בכדי שיבואו ליראה את ה', אבל אי"ז מצוה על הנקהלים (בהכוונה בשעת מעשה).

16. ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 367 ואילך.

ההרמב"ם גדר המצוה הוא לא גוף פעולת ההקלה וקריאת הפרשיות של המלך ושבני יבואו לשמוע, כ"א נקודה אחת – "חזוק דת האמת", כוונת לבס בעת מעמד הקהל].

וע"פ פי זה יש לבאר גם הוספת הרמב"ם "ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה"¹⁷, דכיון ש"לא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת", היינו שחזוק הדת יהי' באופן דפעולה נמשכת (וכמ"ש בפסוק (פרשתו – וילך לא, יג) "ליראה את ה' כל הימים גו'"), הרי מובן שהכוונה והאימה וכו' באותו מעמד צ"ל בתוקף גדול ביותר, עד שתהא המשכת פעולתן ב"כל הימים" – ולכן בכלל החיוב הוא ש"יראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה", כי דוקא כשהאימה וכו' היא באופן זה הרי אז בכחה לפעול חזוק בדת האמת בכל הימים, בדוגמת מעמד הר סיני¹⁸.

יבנה שונה מצות תפלה לא רק מרוב המצוות שבהן הכוונה היא תנאי צדדי, אלא גם ממצות כאלו (כסוכה, ציצית ותפילין) שבהם הכוונה היא חלק מהמצוה (ראה ב"ח (ושו"ע אדה"ז) אר"ח ס"ח ד"ה ויכין (סי"ז). סכ"ה ד"ה ויכין (סי"א). סי' תרכה). כי במצוות אלו עם היות שהכוונה והמעשה הם שני חלקים של המצוה ששניהם בכלל גדר המצוה, מ"מ המעשה בלא הכוונה נחשב ג"כ כחלק של המצוה¹⁹. משא"כ בתפלה, הרי דיבור התפלה בלא כוונת תחנונים ה"ז חסר בגדר תפלה].

וכן י"ל במצוות הקהל, שההקלה ושמיעת הפרשיות בלי כוונה ותוכן הנ"ל, הוי לא רק חסרון בהמצוה, אלא שחסר ב"חפצא" דמצות הקהל^{20 21}.

19. אלא שהאדם "לא קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה" (ב"ח שם סתרכ"ה).
20. וי"ל שזה ניתוסף בהקלה גם לגבי סוכה עי"ז – שהיראה כו' נכללה באותו הכתוב דהקלה את העם (ראה לעיל ס"ב בהחילוק בין סוכה להקהל).
21. ועי"ע בלקו"ש חל"ד ע' 216 (הובא לעיל בקצרה במדור "דרוש ואגדה") דברים נכוחים, מה שנתבאר עפ"ז בנוגע לנצחיות מצוות הקהל בזמננו ועפ"ז גם בנוגע לחובת ההשתדלות גם בזמננו, לעת בוא מועד קיום מצוה זו בחגה"ס דמוצאי שביעית – להקהיל קהילות בישראל, אנשים נשים וטף ולחזק דת האמת למען ישמעו ויראו לעשות את כל דברי התורה. עיי"ש בארוכה בזה.

וע"פ פי זה יש לבאר גם הוספת הרמב"ם "ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה"¹⁷, דכיון ש"לא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת", היינו שחזוק הדת יהי' באופן דפעולה נמשכת (וכמ"ש בפסוק (פרשתו – וילך לא, יג) "ליראה את ה' כל הימים גו'"), הרי מובן שהכוונה והאימה וכו' באותו מעמד צ"ל בתוקף גדול ביותר, עד שתהא המשכת פעולתן ב"כל הימים" – ולכן בכלל החיוב הוא ש"יראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה", כי דוקא כשהאימה וכו' היא באופן זה הרי אז בכחה לפעול חזוק בדת האמת בכל הימים, בדוגמת מעמד הר סיני¹⁸.

ג

עפ"ז יסיק בגררה המיוחד של מצות הקהל, שהכוונה היא מנוף המצוה

וע"פ פי זה מובן אמאי ביאר הרמב"ם כאן את כוונת המצוה (שלא כדרכו ברוב המצוות) – לפי שכוונת מצוה זו (אינה כמו ברוב המצוות שמעשה המצוה והכוונה הם ב' דברים, אלא) היא חלק מעצם מעשה המצוה.

וי"ל שזהו ע"ד משנ"ת במ"א (לקו"ש

17. ובפשטות קאי לא רק אלפניו – מי שאינו יכול לשמוע כו' – כ"א גם אלפני פניו ועל כאו"א.
18. וראה בארוכה לקו"ש חל"ד ע' 189 ואילך.

עיונים

בגדרי מצות הקהל וכתובת ס"ת

יבאר ע"פ דברי הראשונים דתוכן מצוות אלו כללי יותר מכל המצוות, ומשמעות הדבר לדיני מצוות אלו בהלכה

כגון שמיטה ויובל וכו'.

אולם נראה לחדש גדר מיוחד להיותה תלוי' בארץ ושאני משאר מצוות התלויות בארץ, והדברים עולים מתוך דיוק בדברי הרמב"ם כמשי"ת להלן. ותחילה יש להקדים דשינוי זה עולה יפה גם מתוך המקראות. ובהקדים דחזינן שהמתין הכתוב במצוה זו עד סיום התורה, ולכאורה הלא המצוה היא "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה", ולמה נאמרה לישראל דוקא כאן, וע"פ זמנה של מצוה זו מקומה הוא לכאורה בהמשך למצוות שמיטה בפרשת בהר או עכ"פ בפרשת ראה. אי נמי בפרשת תבוא ביחד עם עוד מצוות התלויות בארץ (ועיי' הקדמת רמב"ן לספר דברים. שו"ת הרדב"ז ח"ו ב"א קמג), ולמה נדחה מקומה לאחר מכן, בזמן שכבר "כינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית" ולא ציווים עוד במצוות (מלבד זו ומצוות כתיבת ס"ת, ועיי' עוד להלן גם גבי זו האחרונה).

בנוגע למצוות הקהל, יש לדון בגדר היותה תלוי' בכניסת ישראל לארץ, דהא כתיב בה "בבוא כל ישראל לראות את פני ה'א במקום אשר יבחר גו'" והיינו לא במשכן שנסע ממקום למקום, אלא בבית הבחירה שבמקום קבוע בארץ ישראל (ובפני דוד לחיד"א על התורה פי' דהיינו דוקא ביהמ"ק שבירושלים, עיי"ש מה שנתקשה עפ"ז איך נתקיימה המצוה ע"י יהושע שמת הרבה לפני זה, ומקרא מלא דיבר הכתוב דציוה משה ליהושע עצמו להקהיל את העם. אבל אולי אפ"ל דהיינו נמי משכן שילה, ע"פ המבואר בספרי ראה טז, ב וכן תבוא כו, ב דאף הוא הוי בכלל המקום אשר יבחר ה', והרי אף שם היתה עלי' לרגל, עיי' הר המורי' לרמב"ם ריש הל' בית הבחירה שהאריך בזה; והרי יהושע מת שנים רבות לאחר חלוקת הארץ – עיי' סדר הדורות ב"א תקטז וסדר עולם ספי"א, וצא וחסוב). וא"כ לכאורה הוא מגדר אחד עם כל מצוות התלויות בארץ,

ליראה את ה"א כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עוברים את הירדן שמה לרשתה". ושוב מתורץ בפשטות מדוע נאמר זה רק כאן, כי מצוה זו נאמרה בסגנון (והיא כעין) צוואה וציווי ליהושע, באופן הנהגתו בכניסתו לארץ. ומחזור שפיר מה שלא נאמרה מצוה זו בהמשך למצות שמיטה, שאלמלא נאמרה שם לא היתה אלא פרט במצות שמיטה בהר סיני בתחילת הארבעים שנה, אבל משנאמרה כאן הודגש שענינה הוא צוואה והוראה בהנהגה הרצויה של בני ישראל לאחרי התיישבותם בארץ ישראל.

ואין להקשות שגם מצות שמיטה ענינה שעל ידה יתקיימו ישראל בארץ, וכמודגש בהתוכחה שבעון שמיטה גלו ישראל מארצם כו' - כי חלוקה וביותר מצות שמיטה ממצות הקהל: מצות שמיטה היא מצוה פרטית, מצות היחיד שכ"א צריך לקיים בשדה שלו, וגם את"ל שהיא (גם) מצות הציבור, הרי סו"ס מצות שמיטה היא רק מצוה פרטית שמקיימים בארץ; משא"כ מצות הקהל שהיא מצוה כללית ביותר - "ולמדו ליראה גו' (ועד) כל הימים גו'", היינו שהיא מביאה לקיום כל המצוות וכל הימים, והיא תלויה במלך הכובש את הארץ, ע"ד כיבוש יהושע.

והנה כ"ז הוא ע"פ פשוטו של מקרא, אשר מצות הקהל באה בהמשך לדברי הצוואה ליהושע אודות ביאת וכיבוש הארץ כו'. אמנם ע"ד ההלכה שהיא מצוה ככל המצוות לדורי דורות, צריך עדיין ביאור ואין הנ"ל מספיק, ובפרט לפי הדיעות שמצות הקהל אינה מצות המלך דוקא, פירוש, דאף שקריאת הפרשיות היא

והנה ע"ד הפשט לכאורה אפשר לתרץ, שבמצות הקהל נאמר "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל", והיינו שהמלך קורא "מתחלת אלה הדברים" (עיי' סוטה מא), ומכיון ש"התורה הזאת" לא נגמרה כתיבתה עד סמוך למיתת משה (עיי' בבא בתרא טו), לכן אין מקום לצוות ע"ד מצות הקהל עד אז. איברא דזהו תירוץ דחוק, כי ענין זה (אילו פרשיות נקראות על ידי המלך) הוא רק פרט אחד ממצוה זו, וקשה לומר ש(רק) בשביל זה תתעכב אמירת מצוה זו לישראל עד לאחרי אמירת שאר כל מצוות התורה. ועוד ועיקר, מצינו כמה מצוות כיו"ב, ולדוגמא הציווי ע"ד ס"ת של המלך "וכתב לו את משנה התורה הזאת" האמור בפרשת שופטים, דהיינו כל התורה (עיי' סנהדרין כא), והרי נאמר הדבר ונכתב בתורה לפני גמר כתיבת כל התורה כולה. אולם בפשוטו של מקרא יש ליישב באו"א, והוא דפשט המקרא הוא שמצות הקהל היא חלק מדברי משה ליהושע, בהמשך לדבריו אליו ע"ד הכניסה לארץ, "כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע גו'", שבהמשך לזה ציווה אותו ע"ד מצות הקהל, "תקרא את התורה הזאת גו' הקהל את העם גו'". כלומר, בתוך דברי הצוואה ליהושע אודות כיבוש וישוב הארץ כו', זרזו ע"ד קיום התומ"צ כשיעברו את הירדן, שדוקא עיי"ז יהי לבנ"י קיום בארץ, ובהמשך לזה באה מצות הקהל, שכדי שישאל יתקיימו בארץ כו', צריך יהושע לקיים מצוה זו (וכן המלכים שלאחריו, ועיי' לעיל אי נתקיימה בפועל גם עיי' יהושע) ולקרות את התורה הזאת באזני העם "למען ישמעו . . ילמדו גו' ובניהם גו' ישמעו ולמדו

לארץ היו רק תנאי במקום וזמן חיובן (שאינן חייבים בהן במדבר כ"א בכניסתם לארץ וכו'); משא"כ מצות הקהל, הרי זה שחיובה הוא בארץ דוקא, הרי חלק מעצם המצוה, דכאשר יוצאים בניי ממדבר סיני - המקום שבו קבלו את התורה מפי הגבורה למקום אחר ושונה בתכלית; וכן עוברים מנשיאות משה (שקבל התורה מפי הגבורה) לנשיאות יהושע - צריך להיות אצלם (מזמן לזמן) מעין המעמד שניתנה בו בסיני "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרן", לחזקם ולזרזם במצוות התורה. ולכן נאמרה בדוקא בסיום כל התורה.

והנה, אף מצות כתיבת ס"ת לכל אחד נאמרה רק לבסוף, כנ"ל. וי"ל שאף זה שייך לגדר מצותה - ודומה לביאור הנ"ל גבי הקהל. כי גם במצות כתיבת ס"ת, מפורש בה "כתבו - מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני" (מנחות ל, א), והובא להלכה ברמב"ם הל' ס"ת ריש פ"ז; והיינו נמי כי זהו (תוכן) מצות כתיבת ס"ת בשלימותה, שגם אלו שלא היו בגופם בהר סיני בעת קבלת התורה, יהי' אצלם מעין קבלת התורה. ולכן נאמרה מצוה זו בסמיכות ליציאתם מן המדבר ומנשיאות משה.

ויש לבאר הטעם שישנן שתי מצוות כדי שיהי' תמיד מעין קבלת התורה בסיני, שהוא לפי שבמ"ת בהר סיני היו (בכללות) שני דברים: (א) קבלת התורה בענינה (לימודה), (ב) קבלת מצוות. ויש לומר, שב' המצוות הנ"ל הן כנגד שני ענינים אלו: מצות הקהל ענינה - קבלת מצוות התורה, ומצות כתיבת ספר תורה - היא

ע"י המלך, כמפורש במשנה (סוטה מא, א. וראה רש"י שם ד"ה שנאמר) - אין הכרח לפרש שמצות הקהל היא מצוה דהמלך, ואדרבה, מלשון הרמב"ם ריש פ"ג מהל' חגיגה "מ"ע להקהיל כל ישראל" (סתם), ולא כתב שהחיוב הוא "על המלך להקהיל" וכו' (ב) משמע דלא הוי מצות המלך. וגם בנוגע לקריאת הפרשיות, הרי מזה שהרמב"ם לא הזכיר הא דמלך קורא תיכף בתחילת הפרק כשמגדיר עצם המצוה (כ"א בהלכה ג שם), משמע קצת שאי"ז מעצם גדר המצוה ואפ"ל דהוי רק מפני כבוד המלך וכו' ב, לכבדו בקריאה שמחוייבים בה הכל, אבל לא הוי מצותו (ועיי' ברלב"ג כאן בהתועלת הי"ג, שכ' "המלך או הכה"ג או הנשיא שבישראל". ועד"ז באברבנאל "יקרא הגדול שבעם שהוא המלך או השופט". (וראה לשונו לפני"ז שם). ועיי"ע בחינוך ובמנ"ח מ"ע תריב. לקו"ש ח"ט ע' 323 ואילך וע' 367. ובמצויין שם). וא"כ מצד גדר עצם המצוה אין כאן שייכות ליהושע דוקא כו'.

ועל כן נראה דבאמת מקומה של המצוה כאן הוא משום גדר המיוחד בה שלא כשאר מצוות התלויות בארץ. והוא ממה דכתב הרמב"ם בהל' חגיגה פ"ג ה"ו בתוכן מצוה זו וז"ל: "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני אפילו חכמים גדולים שידועים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה ומי שאינו יכול לשמוע מכיון לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל". ועפ"ז י"ל דבשאר מצוות התלויות בארץ התנאי בהן דכניסה

שאינם מכירים כו') "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה . . אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה כו' ומי שאינו יכול לשמוע כו' שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת כו' מפי הגבורה שומעה" - כי אין התכלית - הלימוד, אלא קבלת עול מצוות.

וגם זה שמצות כתיבת ס"ת תכליתה הלימוד - נוגע לדינא, וכמ"ש הרא"ש בהל' קטנות ריש הל' ס"ת, דמצות כתיבת ס"ת שעל כל אחד ואחד היתה "בדורות הראשונים שהיו כותבים ס"ת ולומדין בו, אבל האידינא שכותבין ס"ת ומניחין אותו בבתי כנסיות לקרות בו ברבים מצוה עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושי' להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם וע"י הגמרא והפ"י ידע פ"י המצות והדינים על בוריים לכן הם הם הספרים שאדם מצוה לכתבם" (ועיי' בזה באריכות בלקו"ש חכ"ג ע' 18 ואילך).

(בעיקר) בשביל לימוד התורה. וכמפורש בכתוב שתוכן מצות הקהל הוא "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה"א כל הימים גו'" - היינו שעיקר ההדגשה היא על יראת ה' המביאה לידי עשיית המצוות; משא"כ מצות כתיבת ס"ת תוכנה הוא "ועתה כתבו גו' ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם", שתכלית הכתיבה היא - הלימוד (ועיי' חינוך מצוה תריג).

וחיזוק זה בין שתי מצוות אלו הוא להלכתא, ועד שיש מזה נפק"מ למעשה.

דהנה, במצות וענין הקהל כתב הרמב"ם רפ"ג מהל' חגיגה "מ"ע להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף כו' ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת", והיינו שכל המעמד הגדול והקדוש הזה אינו (כ"כ) בשביל לימוד התורה (לימוד פרשיות אלו), אלא בשביל החיזוק והזירוז בקיום המצוות. וי"ל שזהו הטעם למ"ש הרמב"ם בהמשך הענין, שהכל (גם אלו

הזרחת חיים

מכתבי עצה והודרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

להקהיל הטף להתחנך בחינוך של ת"ת ביראת שמים

להקהיל ולהביא את הבנים והבנות להתחנך
בחינוך של תלמוד תורה ביראת שמים

ובטח אשר בימים הנוראים ובימי חג
הסוכות, ימי הקהל, הבאים עלינו לטובה,
יתעורר כל רב, כל מנהיג, כל עוסק בצרכי
ציבור, כל אחד אשר דבריו נשמעין -

ודברים היוצאים מן הלב, לב ער שישנו לכל
אחד ואחת מישראל, נכנסים אל לב השומעים

לעורר את בני עדתו וסביבתו לתורה ויראת
שמים ביתר שאת וביתר עז, ובפרט לתמוך
לחזק ולהרחיב את מוסדות החינוך הכשר,
חינוך של תלמוד תורה ביראת שמים, ולהקהיל
ולהביא את הבנים והבנות להתחנך בהם,
להיות נצר מטעי הוי' מעשה ידיו להתפאר.

ואני תקוה אשר התעוררות והשפעה זו
תהא נמשכת ופועלת על כל השנה כולה.

ובגלל זאת יזכנו השם יתברך לגאולה
השלימה על ידי משיח צדקנו, לעשות ולקיים
מצות הקהל בזבול בית תפארתנו, במהרה
בימינו, אכ"ר.

המברך ומתברך בכתובה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה בגשמיית וברוחניות

מנחם מענדל בן חנה שניאורסאהן

(ארוות קודש חי' עמי שכב ואילך)

ב"ה, ח"י אלול, ה'תשי"ב

ברוקלין, נ.י.

אל אחינו ואחיותינו, בני ובנות ישראל, די
בכל אתר ואתר,
ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

עמוד חזק וכבוד גדול בדת

לקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל
ישראל לטובה ולברכה, הנני שולח לכל אחינו
ואחיותינו, בני ובנות ישראל, באשר הם שם,
ה' עליהם יחיו, ברכת השנה להכתב ולהחתם
לשנה טובה ומתוקה.

מקץ ובמועד שנת השמיטה, האי שתא,
נזכרים אנו בזאת המצוה עמוד חזק וכבוד
גדול בדת, מצות הקהל, אשר כל העם האנשים
והנשים והטף היו נקהלים במקום המקודש,
שיבנה במהרה בימינו אמון, לשמוע פרשת
קבלת מלכות שמים, קבלת עול מצות, קבלת
בריתות של תורה ומשמיע לרבים עשר תעשר.

ואף על פי שבכל עת ובכל שעה מצווים
אנו בחינוך הבנים והבנות לשמור דרך ה',
הנה מקץ ובמועד שנת השמיטה מצווים אנו
בזה ביתר שאת ובתוספות התעוררות. וכמו
שנאמר: ובניהם גו' ישמעו ולמדו ליראה את
הוי'.